

Історики здивовані, чому, взявшись за зміни до архівного законодавства, парламентарі не розглянули питання доступу до архівів. Науковці наполягають на законодавчому закріпленні відкритості радянських архівів і побоюються, що Рада створює механізми, які можуть спричинити знищення документів.

У першому читанні Верховна Рада України проголосувала зміни до Закону України “Про Національний архівний фонд та архівні установи”. Загалом позитивно оцінюючи спробу законодавця підійти до змін далекого від вимог сучасності закону, історики надзвичайно стурбовані тим, що найважливішу частину – питання доступу до архівів оминули.

“Закон про Національний архівний фонд містить абсолютно застарілу і невиправдану норму, яка дозволяє обмежити доступ до будь-яких документів на 75 років під приводом наявності в них “конфіденційної інформації”. Архівні установи довільно тлумачать поняття “конфіденційна інформація”, невиправдано розширюючи його зміст, відтак вони мають інструмент, який дозволяє повністю закрити будь-які документи. Цей інструмент повинен бути скасований. Відкритість документів радянського періоду – вимога часу, європейської спільноти, дослідників та сотень тисяч громадян України, чії сім’ї постраждали від тоталітаризму”, – говорить Володимир В’ятрович, який у 2008–2010 роках розсекречував архіви СБУ.

Українці останні два роки все частіше стикаються із заборонаю доступу до документів про репресованих чи учасників визвольного руху. Сотні тисяч людей загинули у сталінських таборих, проте науковці не можуть написати про це, а родичі отримують необґрунтовані відмови. Архіви вимагають згоду “спадкоємців”, а у жертв репресій часто не залишилося нащадків. Відтак імена та історії, які мали б бути згадані, залишаються таємницею не за законом, а за одноосібним рішенням якогось співробітника архіву, що має можливість надзвичайно широко трактувати чинну норму закону.

Центр досліджень визвольного руху за підтримки Міжнародного фонду “Відродження” провів у жовтні 2011 року експертне опитування щодо відкритого доступу до архівів. “72,4% експертів відповіли, що всі архіви з документами до 1991 року повинні бути відкритими, ще 27,6% відповіли, що архіви повинні бути відкритими лише з незначними обмеженнями. Жоден із експертів не обрав варіанти відповідей про те, що така інформація не має бути відкритою або що має бути відкритою тільки інформація загального характеру” – зазначила Ірина Когут, експерт-соціолог Центру.

“Зміни до закону, проголосовані у першому читанні, можуть створити умови для невиправданого знищення документів” – зазначила юрисконсульт Центру досліджень визвольного руху Віта Лошак, яка у 2009-2010 роках працювала консультантом ГДА СБУ.

“Проектом закону передбачено, що підлягають вилученню з Національного архівного фонду документи, що втратили культурну цінність, дублетні документи та невіправно пошкоджені документи, що не підлягають відновленню. Натомість немає чіткого і зрозумілого визначення, що таке “культурна цінність”, який документ вважається невіправно пошкодженим, що таке “дублетні документи”. А це відкриває можливості для зловживань”, – підкреслила Віта Лошак.

Володимир В'ятрович додав: “В нашій історії надзвичайно багато білих плям. Відтак навіть технічні документи репресивного режиму можуть мати надзвичайну історичну цінність. Європа зберігає і понищені документи з перспективою їх відновити. Наприклад, Німеччина розробила спеціальну комп'ютерну програму, яка дозволяє відновити документи Штазі із шматочків паперу, після того, як вони були порвані чи пропущені через знищувач”.

Європейська практика передбачає максимальне збереження і надання доступу до документів спецслужб нацистського та радянського режимів.

Прес-центр Центру досліджень визвольного руху:

history@cdvr.org.ua тел./факс: +380 32 247-45-22,+380 63 628-68-69